

70 שנה למלחמת העולם: מאבק על זיכרון ואשמה

מומחים מסבירים את להט הויכוח שהתפרץ בין רוסיה ופולין באשר לאחריות למלחמה הקשה בתולדות האנושות. "פולין תמיד מעלה את עניין העבר עם טון מאוד תוקפני - הן כלפי גרמניה והן כלפי רוסיה", אמר היסטוריון - ועמיתו סיכם: "קל להוליך שולל את דעת קהל בעזרת תעמולה ואינפורמציה חלקית. זה מה שקורה היום". מומחה ליחסים בין לאומיים: "יום שנה הוא תמיד יום טוב להתחיל לריב. יהיה בלגאן גם בציין 100 שנים"

ניר מגל

ויכוח סוער [פרץ השבוע](#) בין מנהיגי רוסיה, פולין וגרמניה, בשאלת האחריות והאשמה למלחמת העולם השנייה, שפרצה בדיוק לפני 70 שנה. הפולנים השוו בין [יוזף סטלין](#) ל[אדולף היטלר](#), הרוסים זעמו והזכירו את [הסכם מינקו](#) ועזרת הפולנים לגרמנים לספח את [צ'כוסלובקיה](#) והגרמנים הזכירו שגם הפולנים לא היו טלית שכולה תכלת. מה עומד מאחורי הוויכוח הטרי?

כשנשיא פולין לך קצ'ינסקי ועמיתו לשעבר ולדימיר פוטין מאשימים זה את זה בשכתוב העבר, הוויכוח אינו אקדמי בלבד. "ההיסטוריה", הבהיר פרופסור משה צימרמן, מנהל המרכז להיסטוריה גרמנית באוניברסיטה העברית, "יש בה ערך רק כשיש בה שימוש, והשימוש הוא בהווה ובעתיד ולכן הוויכוח הזה מתעורר. קל מאוד להוליך שולל את דעת קהל בעזרת תעמולה, אינפורמציה חלקית, ומה שמצער הוא שלמרות שיש מחקר היסטורי... עדיין אפשר להשתמש בתעמולה מהסוג הישן באופן מאוד אפקטיבי, וזה מה שקורה היום, בוויכוח הזה".

פולין תחילה

כיצד קשורות הטענות השונות שהעלו הצדדים למציאות המדינית הנוכחית? נתחיל בטענותיה של פולין, המדינה שהותקפה ב-1 בספטמבר 1939 ממערב על-ידי צבא הוורמאכט, וכשבועיים אחרי כן על-ידי הצבא האדום ממזרח. "בשנים האחרונות", הסביר ד"ר עמנואל נבון, מומחה לאירופה בתוכנית לדיפלומטיה על שם אבא אבן באוניברסיטת תל אביב, "פולין תמיד מעלה את עניין העבר, גם בדיונים באיחוד האירופי, עם טון מאוד תוקפני - הן כלפי גרמניה והן כלפי רוסיה".

חייל פולני בטקס הזיכרון בעיר גדאנסק, השבוע (צילום: AFP)

"לפעמים זה אפילו מביך את השותפים שלה [באיחוד האירופי](#), שהמנהיגים שלה מדברים ומתנהגים כאילו מלחמת העולם הסתיימה לפני שנה או שנתיים". הפולנים דואגים להזכיר בכל הזדמנות את הסכם [ריבנטרוף-מולוטוב](#), שבו חילקו ערב המלחמה היטלר וסטלין את פולין ביניהם ואשר סלל את הדרך לפלישה. התזכורת אינה סתמית, אלא נועדה להזכיר לעולם "שרוסיה התנהגה אז כפי שהיא מתנהגת היום - עם כפילות פנים וצביעות כלפי המערב, על מנת לחזק את השפעתה במזרח אירופה", הבהיר נבון.

"הם מנסים לומר למערב 'אסור לתת לרוסיה לחזור על התרגיל של 39', המשיך נבון, "אך כמובן שאנחנו לא מדברים על אותו הקשר". עיקר המחלוקת בין רוסיה לפולין כיום נוגעות ל[טילי היירוט](#) שארה"ב מעוניינת להציב על שטחה, כבעלת בריתה ב[נאט"ו](#), והשימוש בגז הטבעי, על רקע עסקה שרוסיה חתמה עם גרמניה להקמת צינור שיעקוף את פולין. גם את ההסכם הזה כינתה רוסיה כ"הסכם

שלחו להדפסה

ויכוח היסטורי

טנקים גרמנים בימי הפלישה לפולין צילום: AFP

לחצו כאן להגדיל הטקסט

ריבנטרופ-מולוטוב", למורת רוחם של הגרמנים והרוסים.

הדוב הרוסי עוד מאיים

ההתנגדות הרוסית להצבת הטילים האמריקנים על אדמת פולין, לשיטת נבון, "מראה שהיא לא קיבלה את העובדה שפולין היא מדינה עצמאית שכיום משתייכת לאיחוד האירופי ולברית צבאית שהוקמה במקור כדי להגן על אירופה מפני רוסיה". כשראש הממשלה הרוסי ולדימיר פוטין [אמר השבוע](#) שלסטלין לא נותרה ברירה להגיע להסכם עם היטלר מכיוון שנוטר לבד בחזית אחרי שהמערב - ובכלל זה הפולנים - איפשרו לנאצים לספח את חבל הסודטים בצ'כוסלובקיה ב-38, מדובר לא רק בתגובה לטענות הפולניות, אלא בהמשך לקו הלאומני של משטרו.

חיילי צבא גרמניה צועדים בפולין בספטמבר 1939 (צילום ארכיון: AFP)

בראייה רוסית, אמר נבון "מדינות מזרח אירופה הן כמעט רכוש לשעבר שאבד ועבר למחנה של האויב. כעת לא רק שהם איבדו את המדינות האלו, אלא שהם רואים שעכשיו מגיעים טילים מהמחנה שבו הם רואים כאויב". הדרך העיקרית של רוסיה להפעיל לחץ על אירופה היא באמצעות אספקת הגז הטבעי שלה, ומדיניות "[הברז הסגור](#)". על-ידי סגירת הברז, מנסה מוסקבה "למנוע מהן להיות יותר מדי פרו-מערביות, פרו-אירופיות, ופרו-אמריקניות".

האמירות משקפות "אווירה חדשה בין רוסיה לאירופה", אמר נבון, והזכיר כי אנחנו בסך הכל [שנה אחרי המלחמה בגאורגיה](#), שהשלכותיה עדיין מורגשות. "רוסיה רוצה לראות מה יהיה עכשיו עם ממשל [ברק אובמה](#)", ציין, והצביע במיוחד על התגובות שמוסקבה מנסה לצפות בכל הנוגע לצירוף האפשרי של אוקראינה לנאט"ו - מהלך שלו מוסקבה מתנגדת בתוקף. פוטין "מנסה להראות שרוסיה לא מקבלת יותר את העמדה האירופית שהיא גם אחראית לפרוץ מלחמת העולם השנייה ושיש גרסאות שונות להיסטוריה".

גרמניה על סף בחירות

"נוצר מצב פרדוכסלי", ציין פרופ' צימרמן, "בעצם, המדינה שהייתה באופן חד-משמעי האחראית לפרוץ המלחמה - הפכה לעניין שולי בתוך הוויכוח". קנצלרית גרמניה אנגלה מרקל נכחה בטקס שנערך בעיר הפולנית גדאנסק, [והכירה שם](#) ב"סבל האדיר" שגרמה ארצה לעמים רבים. ואולם קודם לכן תקפה את פולין בשל מעשיה אחרי המלחמה ואמרה כי החלטתה לגרש משטחה גרמנים הייתה "לא מוצדקת".

פרשים פולנים שועטים אל הקרב בספטמבר 1939 (צילום ארכיון: AFP)

"באמת הייתה תופעה קשה של פליטים אחרי מלחמת העולם השנייה, וזה נכון שההתייחסות של הפולנים כלפיהם הייתה אכזרית מאוד", אמר ד"ר נבון. "אפשר להבין גם למה, אחרי שנים של כיבוש גרמני ואכזריות גרמנית". עם זאת, ההקשר של דבריה הנוכחיים הוא גם בינלאומי וגם פוליטי-פנימי. "אולי היא מנסה להעמיד את הפולנים במקומם, כי הם תמיד מנסים להטיף מוסר... לומר להם 'תפסיקו כל הזמן להזכיר מה היה לפני עשרות שנים כי התקופה עברה, ואם כבר אתם מזכירים את זה כל פעם שאני חותמת על הסכם עם רוסיה ומשווים את זה להיטלר וסטלין, אז בואו נדבר על ההתנהגות שלכם שגם כן לא הייתה מי יודע מה".

חכו מה יהיה ביום השנה המאה

הקשר אחר לא פחות חשוב של דברי מרקל נוגע לבחירות הכלליות שייערכו בגרמניה ב-27 בספטמבר. "היא הרי פופולרית היום, אך צריכה לדאוג לכך שהמצביעים הטבעיים שלה לא יילכו יותר מדי למפלגת המרכז הליברלית. יש הרבה מצביעים ימנים שקצת מאוכזבים מהמדיניות המתפשרת שלה כלפי שותפתה הקואליציונית הסוציאל-דמוקרטית, והסקרים מראים באמת עלייה חדה למפלגה הליברלית ואני חושב שהיא רוצה להראות שהיא לא הפכה לשמאלנית בגלל הפשרות האלה ולהזכיר שהיא יכולה לנקוט בעמדות ימניות ולהראות שכשהפולנים מתחילים להטיף מוסר - גם היא יכולה להגיב ולפתוח את הפה".

פוטין ומרקל. לא כל הסכם ביניהם הוא "ריבנטרופ-מולוטוב" (צילום: AP)

למה הועלו הטענות דווקא עכשיו? "יום שנה הוא תמיד יום טוב להתחיל לריב", הסכים ד"ר דוד מקלברג, מומחה לתקשורת פוליטית ויחסים בינלאומיים במכללת שנקר. "הדברים נמצאים מתחת לפני השטח כל הזמן ולא מדברים עליהם, אך כשיש איזה ציון של מאורע, פתאום כולם מזכרים והרגשות הלאומניים צצים החוצה". לכך מתווסף גם המספר העגול. "יום השנה ה-69 אינו שווה ערך ליום השנה ה-70 ואני כבר מבטיח לך שאם תראיין אותי בעוד 30 שנה, יום השנה ה-100 - גם אז יהיה בלגאן".

ימי השנה האלה, הסביר ד"ר מקלברג, מאפשרים לאליטות לעורר רגשות לאומיים, בעיקר לצרכי פנים. "אליטות הרבה פעמים אוהבות לעורר לאומיות, לעורר משברים, כי אז הציבור מפסיק לבוא בבקשות 'מטרפות' כמו זכויות אדם, שוויון לנשים וכדומה. מנצלים בעיה לאומית, זה פוגע ברגש הכי בסיסי ומעלים בעיות אחרות. אם יש בעיית טילים, זה עניין מסובך מאוד שקשה לפתור, יותר קל להעלות רגשות לאומיים ואז אנחנו לא צריכים עוד לטפל בזה, כי הציבור עוסק במה שבראש סדר היום, ורק נושא אחד יכול לשלוט בו. או שידברו על אבטלה או על לאומיות – לאליטה עדיף לאומיות".

[חדשות ב-SMS](#) - עדכונים מחדר החדשות של ynet ישירות לסלולרי שלכם.

[חזרה](#)